

Nieuwe uitgaven

Wim VERRELST, *Trots en schaamte van de Vlaming. Een essay over de Vlaamse cultuur in de twintigste eeuw*. DNB / Uitgeverij Pelckmans, Kapellen 1992 (ISBN 90.289.1762.2, prijs Bfr. 795,-, 196 blz. + illustraties).

In zijn boek *Trots en Schaamte van de Vlaming* legt Wim Verrelst verbanden tussen enerzijds de Vlaamse letterkunde en beeldende kunsten en anderzijds de sociaal-economische ontwikkeling van Vlaanderen. Kunst en letterkunde sloten in de eerste helft van deze eeuw nog sterk aan bij het overwegend agrarische karakter van de Vlaamse samenleving.

Wanneer in 1872 Hugo Verriest in zijn toespraak te Roeselare tot de studenten spreekt over „dat volk moeten wij doen herleven”, dan heeft hij het over het Nederlands sprekende, katholieke, nauw met het platteland verbonden Vlaamse volk dat behoed moet worden voor verdere verfransing.

Vanuit die situatie is het niet verwonderlijk dat letterkunde en beeldende kunsten die thematiek in hun werk de boventoon lieten voeren. Thema's als de schepping keren weer in beschrijvingen van het land, de vruchtbaarheid van de aarde, de wisseling der seizoenen en in de uitbeelding van de eeuwig tot zweogen en ploeteren veroordeelde mens. Deze thema's zijn niet alleen terug te vinden in letterkundig werk, maar ook in schilderijen van Permeke en Servaes. Onmiddellijk daarmee verbonden is de beleving van het geloof als een zaak waar men niet van los kan komen, zoals blijkt bij Walschaps held Jan Houtekiet. Al deze thema's rond leven, liefde en dood worden in romans en schilder- en beeldhouwwerk weergegeven in een mythisch-realistische vorm. Deze thematiek wordt eigenlijk pas in de jaren zestig echt doorbroken door de grote en brede welvaartsstijging in West-Europa. Dan is ook in Vlaanderen het platteland grotendeels opgegaan in een verstedelijkte samenleving, waarbij met de welvaartsstijging ook veel aan tradities en oude zekerheden verloren is gegaan. Een thematiek die in K. VAN ISACKERS *Mijn land in de kering* uitvoerig aan de orde komt.

Namen als Walschap, Streuvels, Buysse, Timmermans en Claes zijn eenvoudig te verbinden met de „agrarische fase”. De richting verbonden met moderniseringsprocessen als industrialisering, verstedelijking en ontkerkelijking heeft vaak een geringere of zelfs negatieve waardering voor het traditionele katholieke Vlaanderen. We noemen hier schrijvers als Boon, Claus, Van den Broeck, Van Aken, Elsschot, Ruyslinck en Michiels en beeldende kunstenaars als Masureel, Ensor, Wouters, Van den Berghe en Minne. In hun werk is plaats ingeruimd voor de stad, voor de burgerij en de arbeiders in de fabrieken en de bij deze groepen horende cultuur.

Verrelsts excursie door het Vlaamse culturele leven van deze eeuw is boeiend beschreven en goed ingebed in het maatschappelijke leven en op de juiste momenten wordt de lezer via welgekozen illustraties tot „kijker” gemaakt.

Toch bleven er voor mij na lezing drie wensen over. Allereerst hoort een boek als het onderhavige, zo vol met namen en verwijzingen naar publicaties en kunstwerken, een register te hebben. De volgende twee opmerkingen hebben een meer inhoudelijke kant.

Op blz. 126 stelt de auteur: „Dat het VNV tijdens de tweede Duitse bezetting onmiddellijk collaboreerde was een nefaste misstap, maar die lag in de lijn van de verwachtingen”. Graag had ik wat meer gelezen over „de lijn van de verwachtingen”. Waren succes en misstap van het vlaams-nationalisme geen uitvloeisel van de trage emancipatie en het lange vastzitten in een sterk door agrarische en religieuze tradities bepaalde gemeenschap en moet daarin ook niet een verklaring gezocht worden voor de tweede mijns inziens ook te weinig uitgewerkte opmerking?: „Het onvermogen om het oorlogsverleden te verwerken is een van de belangrijkste aspecten van de grote schaamte die de Vlaamse cultuur overvallen heeft” (blz. 175). Verrelst wijst wel op schrijvers die deze thematiek in hun oeuvre verwerkt hebben, zoals Walschap, Claus, Van Paemel en Seghers, maar waarom dit verleden zo weinig verwerkt is, blijft in het vage.

Maar juist omdat het boek naast veel verhelderende opmerkingen over de Vlaamse cultuur de lezer ook met tot verder nadenken stemmende vragen confronteert, is lezing de moeite waard.

P. van Hees